MODERN DÜNYADAN ANTİK YUNAN MİTOLOJİSİNE: ARAMIZDA DOLAŞAN PROMETHEUS

Rana Senanur DOĞAN

Doktora Öğrencisi
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Ens. Türk Dili ve Edebiyatı ABD

ÖZ

İnsanoğlu ilk zamanlardan beri kendisini ve çevresindeki olayları anlamlandırmak için farklı yöntemler seçmiştir. Kimi zaman mitin hikâyelerine, kimi zaman destanın mistik ve millî değerlerine sığınmıştır. Çünkü insan en çok anlamlandıramadığından korkar, bilmediğinin düşmanı olur, aşina olmadığına tedirginlik duyar. Dünyada var oluş serüvenimizde korkularımızı edebiyatın mitik anlatılarıyla köreltip daha güçlü ve daha aydın hissetmeye çalıştık. Öyle ki bu mitler, arketipler zihinsel kodumuza işledi. Zihin haritalarımızın kuytularına saklanmış mitlerin günlük pratiklerimizde ve edebiyatın içerisinde olmaması mümkün değil. Mit sadece arkaik anlatılardan ibaret, gerçeküstü anlamlandırma biçimleri olarak sınırlandırılamaz. İnsanoğlu yaşamaya devam ettiği sürece dünyayı anlamaya da devam edecektir. Anlamaya çalıştıkça arkaik bilgiye başvuracak, korkularını, tanımadıklarını atalarından mülhem cevaplarla yenmenin yollarını üretecektir. Mit aynı zamanda bir simge biçimidir. Tek bir mitolojik tipin zincir hikâyelerle diğer mitolojik tiplerle de birbirine bağlandığı göz önünde bulundurulursa bir tek mitin esasında büyük bir anlatı dizisini yanında getirdiği görülecektir. Bu da tek bir mitoloji ile birden fazla söz ve birden fazla simgeyi beraberinde getirmek demektir. Tam olarak sanatın ve özelde edebiyatın az söz ile anlam katmanları oluşturma pratiğine uygun bir yapısı vardır. Bu sebeple yüzyıllardır mitoloji bizimledir, simgelemeye ve tüm hikâyeleriyle anlatıları güçlendirmeye devam eder. Bu makalede amaç Yunan Mitolojisinden Prometheus'un izlerini sanatta ve günlük yaşamda sürmeye çalışmaktır. Tevfik Fikret'in Prometheus'u ile başladığımız iz sürme işinin 21. yüzyılda Prometheus'un giydiği yeni hırkaları bize sunarak güncele dokunmamızı sağlamasını amaçlıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Edebiyat, Tevfik Fikret, Prometheus

ABSTRACT

Since early times, human beings have chosen different methods to make sense of themselves and the events around them. Sometimes took refuge in the stories of the myth, sometimes in the mystical and national values of the epic. Because a person is most afraid of what he cannot understand, becomes an enemy of what does not know, becomes nervous about what is not familiar with. In our adventure of existence in the world, we blunted our fears with the mythic narratives of literature and tried to feel stronger and more enlightened. So much so that these myths, archetypes have entered our mental code. It is impossible that myths hidden in the nooks and crannies of our mind maps do not exist in our daily practices and literature. Myth cannot be limited

to archaic narratives, as surreal forms of meaning. As long as humanity continues to live, it will also continue to understand the world. Myth is also a form of icon. Given that a single mythological character also connects other mythological characters with chain stories, it will be seen that a single myth essentially brings with it a large narrative sequence. This means bringing with it more than one word and more than one icon with a single mythology. In this article, the goal is to try to trace the traces of Prometheus from Greek mythology in art and daily life. 21 of the tracking that we started with Tevfik Fikret's Prometheus. We aim to give us the new cardigans that Prometheus wore in the century to help us touch the current.

Keywords: Prometheus, Myth, Literatüre, Tevfik Fikret

Giriş

Mitoloji insanlık tarihi kadar eski bir adlandırma ve anlamlandırma biçimidir. İlk etapta insanlığın dünyayı ve kendi varlığını anlamlandırırken kullandığı primitif bir yöntemmiş gibi dursa da esasen insanın kendini kodlayış biçimidir ve her daim varlığını korumaktadır. Tanımlanması mümkün olmayan, sınırlara, kalıplara ve kurallara uymayan bu tür bir kavramın karşılığı ancak insanlık tarihindeki izlerini sürmek ve günlük hayattaki bağlamlarını ortaya koymak suretiyle verilebilecektir. Mitolojinin genellikle gerçek olmayan hikâyelerden türediği düşünülmektedir. İnsanların *inanmak ihtiyacı*ndan doğan boşluğu doldurmak için kendilerine uydurdukları estetik yalanlar olduğu düşüncesi hakimdir. Mitin kavramsal boyutu, anlamı kısır vadilerde dondurularak tanımlandırılmaya çalışılsa da bu kadar basit bir arka planı olması hayatın içinde yer aldığı konum mahiyetiyle yapılan tanımlar ile örtüşmemektedir. İnsanlık tarihi kadar eski olan mitolojinin bugün geldiği formlar insanın kendisini 21. yüzyıl dünyasında nasıl tanımladığının karşılığıdır. İnsanın psikolojik, epistemolojik, onkolojik varlığını anlamanın yolu kendisini hangi mitoloji ile ortaya koyduğunun anlaşılmasıyla açığa çıkacak çetrefilli bir yolculuktur.

Sosyal bilimlerin her alanından araştırmacıların kendi sahası nezdinde ele alarak alanını tanımlayabilecekleri kaynaklardan olan mitoloji; gelenekten, kültürden, sanattan, psikolojiden, tarihten, edebiyattan bağımsız değildir. Bütün bunlar da mitoloji olmadan tam manasıyla anlaşılamamaktadır.

> *"Mit, çok sayıda ve birbirini bütünler nitelikteki bakış açılarına göre ele alınıp yorumlanabilen son derece karmaşık bir kültür gerçekliğidir. (...) Mit kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda, "başlangıçtaki" masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, Doğaüstü Varlıklar'ın başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik yani Kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini dile getirir." (Eliade, 2001: 16)*

İnsanoğlu isimlendiremediği, tanımlayamadığı her olgudan korkar ve onu düşmanı bilir. Doğa ve doğaüstü inanç formlarından korkusunu da mitoloji yoluyla bulduğu cevaplarla yenmeye çalışmıştır. İlahî cevapların yerini kendi anlamlandırmalarına bırakarak merkezine mitolojiyi yerleştirmiştir. Bu sebeple kozmogoni mitleri ile "uzak ve masalsı bir geçmişte olup bitmiş bir olaylar dizisini" (Eliade, 2001: 16) anlatabildiği gibi eskatoloji mitleri ile de dünyanın sonuna dair uzak gelecekleri de öngörmeye çalışır.

"Mitler yalnızca Dünyanın, hayvanların, bitkilerin ve insanın kökenini anlatmakla kalmaz, ama aynı zamanda insanın bugün içinde bulunduğu duruma gelmesine kadar olup biten bütün önemli olayları da anlatır; bir başka deyişle onun ölümlü, cinsiyetli, toplum halinde örgütlenmiş, yaşaması için çalışması gereken ve belli kurallara göre çalışan bir varlık durumuna gelmesine kadar gerçekleşen önemli olayları anlatır." (Eliade, 2001: 21)

Bugün 21. yüzyılda kimisi adını kaybetmiş, kimisi içeriğini değiştirmiş, kimisi formunu yenilemiş olarak da olsa mitoloji insanoğlunun hayatında dolaşan gizli ve mistik bir ruh olarak yaşamaya devam etmektedir. Teknoloji ve insanlık ne kadar ilerlerse ilerlesin insan, insan olarak kendisini mitoloji ile ifade etmeye, sözünü güçlü kılmak, derinleştirmek için mitolojik tiplerin ardına sığınmaya devam edecektir. Bu çalışmada Yunan mitolojisinin önemli tiplerinden Prometheus'un modern dünyadaki ayak izleri takip edilmeye çakışılacaktır. Medyada karşımıza nasıl çıktığı, sosyal medya kullanıcıları arasında hangi yeni mecazlar ile dolaşarak kimliksel tanım oluşturduğu, modern sanatta insanın kendisini ifade etme çabasında ne gibi bağlamlar açtığı araştırılmaya çalışılacaktır.

Titan Kahraman Prometheus

Prometheus hikâyesini Yunan mitolojisinden alan bir tiptir. Bir anlatıda titan olan Prometheus, titanlar ve Zeus arasında çıkan savaşta kardeşiyle beraber titanlara ihanet ederek Zeus'un tarafına geçmiştir. Daha sonra insanoğlunun çamurdan yaratılış sürecinde yer almış, çamura şekil vererek Athena'nın ruh üflemesiyle insanın ortaya çıkışını sağlamıştır.1 Bir başka rivayete göre ise Prometheus, İapetos'un dört oğlundan birisidir. Bu dört çocuk farklı farklı cezalara çarptırılmıştır. Çünkü insanoğluna yardım etmek için Zeus'a ihanet etmekte ve sadece Zeus'ta bulunun "akıl ile yönetme kabiliyeti"ne sahip olmaktadır. Prometheus aynı zamanda bir kahindir de.2 Onu efsaneleştiren, insanoğlu arasında ona büyük anlamlar yüklenmesini sağlayan anlatı ise şöyledir: Tanrılar yaptıkları bir toplantıda kurban edilen hayvanların hangi kısımlarının insanlarda hangi kısımlarının Tanrılar'da kalacağı konusunda tartışmaktadır. Bu sırada Prometheus büyük bir boğayı parçalayarak kemiklerini, yağlarını ve iç organlarını derisiyle örterek süsler ve geri kalanını da hayvanın çirkin görünen midesiyle örter. Zeus'a giderek birisini seçmesini geri kalanını insanlara vereceğini ve bundan sonra insanların kurban olarak Zeus'un seçtiği kısımları getireceklerini söyleyerek seçenek sunar. Zeus süslü ve güzel görünen deri parçayı alır, içerisinden hayvanın en kötü ve etsiz yerleri çıkınca kandırıldığını anlar. Ancak anlaşma bir kere yapılmıştır, kızmasına rağmen insanlar kurban olarak bu kısımları vermeye başlarlar. Zeus kızgınlığını insanları ateşten yoksun bırakarak gösterir. Prometheus en başından beri insanların yanındadır. Etin en güzel kısmını insanoğlunun yemesini ister, ateşi onlara vererek de medeniyetin başlangıcını sağlamak, Zeus'tan intikam almak niyetindedir. Zeus'tan ateşi çalarak insanoğluna getirir ve medeniyetin temelleri atılmış olur. Her şeyin bir bedeli olduğu gibi Prometheus'un ateşi çalmasının da bir bedeli vardır. Zeus, Prometheus'u bir sütuna demir

1 Bu konuda yapılan başlıca çalışmalar için bkz. (Öztürk, 2016).

2 Bu konuda yapılan başlıca çalışmalar için bkz. (Erhat, 1978)

zincirlerle bağlatır. Her sabah bir kartal zincirlerle bağlı Prometheus'un ciğerini yemektedir. Müthiş acılar içerisinde tekrar eden bir döngü vardır. Kartal ciğerini yer, yenilen ciğer tekrar sabaha kadar oluşur ve sabah ciğeri aynı acılarla tekrar yenir. Prometheus kahinlik meziyeti sayesinde Herakles'i kartalı öldürmesi konusunda ikna eder ve lanet bozulmuş olur.[3]

Prometheus anlatısı çeşitli varyantlarıyla o dönemden beri insanlar arasında gezmektedir. İnsanoğlu Prometheus'a karşı adeta bir vefa borcu hisseder. İstiarelerde, benzetmelerde, mecazlarda Tanrılar ile insanların savaşında insanlara Tanrılar ile eşit haklar sunulması ve insanların hamisi olması onu insanoğlu arasında siyasî bir sembol haline getirmiştir. Gelinen noktada "Prometheus adaletsizliğe ve zorbalığa karşı mücadelenin sembolü olarak modern kültürde yerini almıştır." (Öztürk, 2016: 989)

Fikret'in Prometheus'u

"Mythos Yunan düşüncesiyle özdeştir denebilir, hem yalnız Yunan mı, insan düşüncesi ve onun ürettiği dille özdeş olsa gerek ki, Homeros'tan bugüne dünya sanatçıları mythos'u kendilerine tükenmez bir esin kaynağı olarak almıştır." (Erhat, 1978: 6) Tevfik Fikret için ise bu *"tükenmez esin kaynağı"* aynı zamanda *"kurtuluş vesikası"* olarak gördüğü Batı'nın ve "modernleşme", "medenileşme" sürecinin de kaynağıdır. Batı Rönesans ile beraber Antik Yunan mitolojisine yönelmiş, Batı'nın gelişim ve değişiminde mitolojiden yükselen fikir hareketlerinin yoğun etkisi görülmüştür. Batılılaşma devri Türk edebiyatında ve Türk fikir dünyasında ortaya çıkan "kaynaklanma" sorunun tezahürü niteliğindedir. Batı'nın kaynağını kendi şiirine kaynak olarak almaktadır. "Tanpınar Tanzimat'ta yeni mitlere yönelmenin sebeplerine değinir. O günden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar *mit arama* maceramızı değerlendirir: "İlk Tanzimat şairleri 'mythos' aramağa başladılar (…) Çünkü eski şark 'mit'leri iflas etmişti. Fakat alamadılar. Bugün bizim edebiyatımız "mythos"u olmayan, tabiî 'istiare' ve 'alegorisi' olmayan bir edebiyattır." (Alptekin, 1975: 52) Tanpınar, millî bir mitin gerekliliği üzerine durur. Her mit içerisinden çıktığı toplumun yaşadığı süreçleri toplumla birlikte yaşamaktadır. Bu sürece ortak olmamış mitler çatışmalara sebebiyet verecektir.

Tevfik Fikret, Türk edebiyatında yeni Türk şiirinin öncü şahsiyetleri arasında yer almakla beraber, Türk fikir hayatında oluşan Modernleşme- Batılılaşma sancılarının da farklı bir yüzü olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. "Meşrutiyet" veya "İstibdat Dönemi" olarak ifade edilen bir dönemde, Osmanlı Devleti'nin sıkıntılı zamanlarında yaşayarak, toplumun yaşadığı karamsarlığı bireysel sancılarıyla kesiştirmiş, şiirlerini Batı'ya ve modernleşmeye duyduğu hasret ve hayranlıkla kaleme almıştır. 1911 yılında yayımlanan Halûk'un Defteri adlı eseri döneminin fikir hareketlerini, ideolojilerini, şair ve düşünce adamlarında Batılılaşmanın yansımalarını vermesi açısından önem arz etmektedir. Tevfik Fikret oğlu Halûk üzerinden yeni bir gençlik, bu gençlikle beraber yeni bir gelecek hayal etmekte ve bu geleceği de Batı'dan beslenerek inşâ etmeyi hedeflemektedir. Şiirlerin geneli

[3] Bu konuda yapılan başlıca çalışmalar için bkz. (Fink, 1997)

Halûk'a-Halûk özelinden gençlere- nasihat niteliğindedir. "Modernleşme" sürecinde görevlerini ve karşısına çıkacak engellerle baş etmesini sağlayacak yöntemleri Batı'dan aldığı istiare kaynakları ile ortaya koymaktadır. Promete şiiri de böyle bir şiirdir:

Promete / Tevfik Fikret
Kalbinde her dakîka şu ulvî tahassürün
Minkār-ı âteşini duy, dâimâ düşün:
Onlar niçin semâda, niçin ben çukurdayım?
Gülsün neden cihan bana, ben yalnız ağlayım?
Yükselmek âsmâna ve gülmek ne tatlı şey!
Bir gün şu hastalıklı vatan canlanırsa... Ey
Müştâk-ı feyz ü nûr olan âtî milletin
Meçhul elektrikçisi, aktâr-ı fikretin
Yüklen, getir -ne varsa- biraz meskenet-fiken,
Bir parça rûhu, benliği, idrâki besleyen
Esmâr-ı bünye-hîzini; boş durmasın elin.
Gör dâimâ önünde esâtîr-i evvelin
Gökten dehâ-yı nârı çalan kahramânını...
Varsın bulunmasın bilecek nâm-ü şânını. (Fikret, 2017: 25)

Tevfik Fikret'in oğlu Halûk elektrik mühendisi olmak için İskoçya'ya gitmiştir. 1913 yılında da Amerika'ya geçerek Michigan Üniversitesi'nde eğitimine devam etmiştir. Mektuplarında Türkiye'ye dönmeyi başlarda düşündüğünü dile getiren Halûk, daha sonra din değiştirerek Hristiyan olmasıyla beraber papaz olmaya karar verir ve Amerika'da kalır. Türkiye'ye bir daha dönmez.

"Fikret, ülkesinin kötü şartlardan kurtulması için Yunan mitolojisinde aklın, özgürlüğün ve insan iradesinin sembolü olan Promete örneği üzerinden düşüncelerini dile getirir. Promete, Meşrutiyet Dönemi ideoloğunun aydınlanma projesinin temsilidir. Zeus'un insandan esirgediği ateşi, olağanüstü aklını kullanarak çalan ve insanlara sunan Promete, hiçbir karşılık beklemeden hayatını feda edecek kadar fedakâr aydının kişiliğini ve duruşunu yansıtır. Bilimsel düşüncenin karşısındaki her türlü kalıplaşmış fikre karşı çıkmasını tavsiye eden Fikret, yeni nesle üstlenmesi gereken vazifeyi de gösterir." (Yılmaz, 2015: 156)

Tevfik Fikret, içinde bulunduğu karamsar dünyadan, toplumun ve kendisinin kurtuluşunun yolu olarak Batı'dan gelecek olan teknoloji ve modernleşme olduğunu düşünmektedir. Teknolojinin gelişmesini medenî bir toplumun oluşumunun temel şartı olarak görür. "Promete" isminden itibaren bilerek seçilmiş, hedef olarak gösterilmiştir. Yükselmek, ileri gitmek, "Tanrılardan" ateşi çalmak bağlamlarında bakıldığında şairin kendisini gördüğü "çukur" ve Batı'yı oturttuğu "Tanrılık" makamı olan Olympos Dağı şiirin amacıyla daha anlamlı bir hale gelmektedir. "Öte yandan Promete 'nin "nârı" (=ateş) çalması şiirin sonunda hatırlatıldığına göre ateşin kimden çalındığı ve kime verildiği de hatırlanmalıdır. Ateş, tanrılardan çalınarak insanlara verilmiştir. Prometheus bunun bedelini zincire vurulmakla ödese de "kahraman" lığını kanıtlamıştır. Sanatkâra göre bu ateş "dehâ-yı nâr"dır (=ateşin dehası). Buradaki ateşin sembolik olduğu, karşılık geldiği kavramın da "dehâ" olduğu bizzat şair tarafından böylece belirlenmiş olur." (Atay, 2018)

Fikret kimliğinin Yunan mitolojisi üzerinden ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun aidiyetsizliği üzerine yeni bir medeniyet inşâ etmeye çalıştığı oğlunda düşündüklerinin tam tersi bir yönde tezahür etmiş olması, insanın yetiştiği medeniyetin mitlerinden kaynağını alarak kendisini ifade etmesi gerekliliğinin kanıtı niteliğindedir. Cemil Meriç'in C. Lévi-Strauss'dan aktardığı gibi "Mite en çok benzeyen şey siyasî ideolojidir. Belki de çağdaş Batı cemiyetinin bütün yaptığı, mit'in yerine ideolojiyi geçirmek olmuştur. İdeoloji bize toplumun haritasını verir, toplum içerisinde hareket etmemizi kolaylaştırır."[4] (Meriç, 1996: 264) Mit, Tevfik Fikret için sadece ideolojinin kendisi değil, aynı zamanda ideolojinin ortaya konulma biçimidir. "Mit, manasız bir dünyada mana bulmanın bir yoludur. Mitler varoluşumuza önem katan anlatı biçimleridir." (May, 2016: 15) Tevfik Fikret *varoluşuna önem katan, manasız dünyasında mana arayan* mitlerini hep ithal etmiştir. Fikret ve "Promete" üzerine yapılmış nitelikli oldukça fazla çalışma bulunmaktadır, burada amaç "Promete" şiirinin tahlili olmadığından Prometheus'un izleri başka kaynaklardan sürülmeye devam edilecektir.

21. Yüzyılda Prometheus

Dünyanın hızla değiştiği ve geliştiği söylense de insanların ilk çağlardan beri aynı olduklarının kanıtı olarak mitolojiyi ortaya koyabiliriz. Kimi zaman bir şarkıcı, kimi zaman bir siyasetçi, kimi zaman bir ideoloji, kimi zaman bir reklam malzemesi, film, müzik, resim vs. olarak insanoğlunun zihninde ve ruhunda kodlanmış olarak varlığını korumaktadır. Mitoloji üzerine çalışmalarıyla tanınan Joseph Cambell "Dünyaya aydan baktığınız zaman, dünyayı devletlere ve uluslara bölünmüş olarak göremezsiniz. Bu, gerçekten de gelecek olan yeni mitolojinin sembolü olabilir. Bizim ülkemiz bu dünya olacak." (Cambell, 2017) diyerek yeni dünyaya ve onun yeni mitolojilerine değinmektedir. Kitle iletişim araçlarının yoğunlaştığı, teknolojinin geliştiği, insanların daha kolay ulaşıldığı ve dünyanın "küreselleşme" adında bir "mahallîleşme" çağına girdiği şu günlerde mitoloji yayılmasına imkân sağlayacak yeni ağlar bulmuştur.

"Mitler, insanların dikkatini bir olasılıktan bambaşka bir diğerine çeker ve böylelikle hedefleriyle birlikte kurdukları hayallerin istikameti de değişir." (May, 2016: 108) Mitleri belirleyenler toplumsal hedefleri de belirleyerek, medya aracılığıyla kitleleri yönlendirmeyi başarabilir. Medya ve kitle iletişim araçları bu konu için oldukça elverişlidir. İnsanların hâlâ aynı şekilde kendisini ve fikirlerini ortaya koyduklarını göstermek açısından da medya önemli bir unsurdur. Komplo teorileri ile de karıştırılmamalıdır. Mitler; geleneksel inançlardan ve ihtiyaçlardan, toplumların geçirdiği sosyolojik evrelerden beslenmektedir. Kadîm kültürün seçkin ürünleridir. Komplo teorileri ise daha çok "gerçek dışı", "hayali" ve kitleleri korkutmak adına kurulmuş "tez"lerdir. Birçoğu gerçekleşmez. Kitleleri toplu halde etkileyemez, ancak mitin etki alanı daha geniştir.

[4] C.Lévi-Strauss'den aktaran (Meriç, 1996: 264).

1.1.Medyada Prometheus

Prometheus hikâyesi mahiyetiyle "bilim", "özgürlük", "başkaldırı", "medeniyetin başlangıcı" vs. gibi imgelerin simgesi halini almıştır. Sadece "Prometheus" kelimesiyle dahi binlerce hikâye anlatabilmek mümkündür. Bu sebeple de çeşitli film ve dizilerde kullanılmıştır. Mitolojinin temel unsur olarak ele alındığı yüzlerce film bulunmaktadır. Kimisi konusunu doğrudan mitolojiden alırken, kimisi mitolojik öğeleri modern göstergelerle birleştirerek insanoğlunun yeni soru sorma ve cevaplar arama biçimi olan sinemayla mitolojiyi dönüştürerek yeniden üretmektedir. Bu çerçevede inceleme alanı olarak "modern mitler" noktasında da bolca kaynaklık edebileceği düşünülen "Prometheus" filmi incelenecektir.

1.1.1. "Prometheus" Filmi

Film 1 Haziran 2012 yılında vizyona girmiştir. Yönetmen Ridley Scott'un ikinci bilim-kurgu serisi olarak bilinir. Bu film, "Alien (Yabancı)" filminden sonra filmin eksik kalan parçalarını profesyonelce cevaplamakla beraber tek başına da anlamlı ve kendi içerisinde de bütünlük sağlayıcı bir hikâyesi bulunmaktadır. Senaristliğini Jon Spaihts ve Damon Lindelof yapmıştır. Kozmogoni ve eskatoloji mitlerinin yoğun olarak işlendiği bir içeriğe sahiptir. Temelde ilhamını Erich von Daniken'in 1968 yılında Peru'da yaptığı arkeolojik kazılarda elde ettiği kanıtlarla kaleme aldığı Tanrıların Arabaları kitabının tez ve kuramlarından almaktadır. Erich von Daniken'e göre insanoğlunu dünyada yaratan ya da dünyaya getiren bir "üstün uzaylı" ırkı vardır. "Dünya dışı varlıklar dünyada yeni bir oluşumun başlamasını sağlamış ve gezegenlerine geri dönmüşlerdir"5 (Daniken, 1973) düşüncesini yaptığı arkeolojik araştırmalarla temellendirerek "yaratılış" hususundaki sorulara yeni tezler geliştirmiştir. Daniken'in "Türlü din kitaplarının, 'Tanrı insanı kendi görüntüsünde yarattı' demesi gibi, bir takım eski din kitapları daha da ileriye giderek, 'tanrının' istediği biçimde insanların yaratılabilmesi için, birçok deneyler yapıldığını yazıyor. Bilinmeyen uzaylıların dünyamızı ziyaret ettiğini ileri süren kuramımıza göre, bugün bile bizi biz yapanın bu üstün varlıklar olduğu anlaşılmaktadır." (Daniken, 1973: 83) görüşü filmin temelini oluşturmaktadır. Filmde dinî ve mitolojik öğeler iç içe girmiştir. Kuramın temellerine dinî kanıtlar da eklenerek, her zaman bir "üst yaratıcı" daha olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır.

Filmin başında bir uzay aracı dünyaya gelir, insansı bir yaratık kendi DNA'sını parçalayarak suya karışır ve insan ırkının doğuş sahnesi gösterilir. Başından itibaren *"yok olarak var etmek", "kendini feda etmek"* ideali işlenmektedir. "Prometheus" isimlendirmesi de ilk olarak burada güçlenir. Prometheus da mitolojide kendisini feda ederek insanoğlunun medeniyete kavuşmasına ve Tanrılar ile savaşını kazanmasına olanak sağlamaktadır. Filmde buna göndermede bulunularak Weyland Şirketi'nin sahibi Peter Weyland şöyle bir cümle

5 Bu konuda yapılan başlıca çalışmalar için bkz. (Daniken, 1973: 80)

kurmaktadır: "Prometheus, insanların Tanrılarla eşit şartlara sahip olmalarını istemiş ve bu sebeple Olympos'tan kovulmuştur. Şimdi Prometheus'un dönüş vakti." (Scott, 2012)

Prometheus'un anlatılarında geçen, Prometheus'un çamurdan insana şekil vermesi -gözyaşları ile ıslattığı çamurdan- insanın yaratılışında çektiği acılarla insanı yaratma imgesi film boyunca *"yaratıcı"* ve "uzay aracı" arasında bir bağ kurmaktadır. İnsanoğlu yaratılışını borçlu olduğu uzaylılara borcunu ödeyerek kendi yaratılışını gerçekleştirecek yollar aramaktadır. Film boyunca Tanrılarıyla savaşanlar ve Tanrılarını arayanlar arasındaki mitolojik ve dinî göndermeleri takip etmek mümkündür.

"Prometheus" insanoğlunu yaratan ırkı aramaya çıkmış bir uzay aracıdır. Bilimsel araştırma amacıyla yola çıkmıştır. Prometheus'un modern dünyada simgelediği her nokta filmde verilmektedir. İki arkeolog dünyada izlerini buldukları uzaylıları "şirket" sponsorluğuyla uzayda arayacaklardır. Kötülüğü simgeleyen –yönetmenin diğer filmlerinde olduğu gibi- android bir robot olan David'dir. İnsan olmamakla beraber bir insanda görülecek zaaflar ve hırs bu robotik yaratıkta gözlemlenmektedir. Aynı zamanda robotlar ve insanlar arasında gelecekte vuku' bulması öngörülen savaşın da ayak sesleri gibi David ve Holloway arasındaki çekişme Holloway 'in ölmesiyle son bulur. Eskatolojik mitlerden olan insan-robot savaşlarının minimal boyuttaki varyantı olarak okumak mümkündür. Filmin sonunda ise David'in kafasını kopartan *"üst varlık"* yani *"mühendis"* olacaktır. Her şeyin üstündeki yaratıcı robotun da üstündedir ve onu ancak bu yaratıcı yenebilmektedir. Antik simgelerin, tarihsel imajların ve mitolojik göndermelerin yoğun olduğu sahneler içerir. Gerçekleşen her şey Noel zamanında olmaktadır. İsa ve Hristiyanlık inancına yoğun telmihler yapılmaktadır. Filmin başında uzay gemisinde dahi olsalar Noel ağacının neler simgelediği anlatılır, sahne geçişlerinde sıklıkla görünen bir Noel ağacı bulunmaktadır. Filmin ortalarında *"insanoğlunun yaptığı bir hata"* olarak İsa'nın çarmıha gerilmesi verilir.

Araştırmacılar kendilerini yaratan bu türe *"mühendisler"* demektedir ve İsa'nın da mühendisler tarafından insanoğlunu düzeltmek üzere dünyaya gönderildiği, buna karşılık insanoğlunun onu çarmıha germe hatasına düştüğü hikâyesi verilmektedir. Arketipler üzerine çalışmalar yapmış olan Carl Kerényi: "Yunan tanrılarının içinde, insanoğlu ile ilişkisi bakımından en dikkat çekici olanı Prometheus 'tur. Prometheus, Hıristiyan Kurtarıcı ile en çarpıcı benzerliğe ve en çarpıcı kontrasta sahiptir. İnsanoğlu için diğer Yunan tanrılarının hepsinden çok aracılık yapar, insanlarla birlik olur." (Kerényi, 2012: 25) diyerek Prometheus 'un İsa ile bağlantısını arketipsel açıdan açıklamaktadır. "İsa", "Noel", "Yaratıcı" imgeleri bu bağlamda açıklandığında daha kolay anlaşılmaktadır.

"Büyük Günah" inancı film boyunca insanın içten kötü oluşuyla beraber işlenmektedir. Ayrıca hamile kalamayan Shaw'ın *"yaratıcı"* olarak nitelendirilen *"mühendis*"ten alınan DNA ile hamile kalması da "Meryem Ana" arketipine bir göndermedir. İlahî simgeler ile donatılmış film Prometheus ve yaratılış mitleri üzerine kurulmuş, modern teknolojik

yöntemlerle yüzyıllardır aynı soruları soran insanoğlunun yine mitle kendisine cevaplar aramasının 21. yüzyıldaki formu olmuştur.

1.1.1.Sosyal Medyada Prometheus:

Prometheus'un hikâyesi ortaya çıktığı ilk zamanlardan bu yana insanoğlunu sarmalamış ve onunla özdeşleşmesini kolaylaştıracak bir vefa duygusunu içerisinde barındırmasını sağlamıştır. Tarih boyunca yaşanan ortaklıkları, her devirde yönetimden, yöneticilerden, yasak ve cezalardan rahatsız, muhalif karakterlerin sistem eleştirisinde kendilerine simge olarak seçtikleri bir tip olmuştur. Zeus her zaman var olacak ve *"Yalnız ölüm kurtarabilirdi beni, / Oysa benim işkencelerimin sonu yok/ Zeus tahtından düşmedikçe"*[6] (Aiskhylos, 2006) diyecek Prometheus ruhlu karakterler de asırlar boyunca toplumun arasında dolaşacaktır. Sosyal medya, medya ve kitle iletişim araçlarının geldiği son nokta olarak nitelendirilebilir. Kabaca tanımlanacak olursa sosyal medya, "insanların fikirlerini, görüşlerini, deneyimlerini, perspektiflerini, çeşitli mesaj ya da görüntülerle paylaşmak ve birbirleriyle iletişim halinde bulunmak için kullandıkları online platformlardır." (Levent Eraslan, 2015: 9) Medya ve sosyal medya ile beraber kişi kendisini ifade edecek yeni mecralar bulmuş oldu. İfadenin, düşüncenin, kendini ortaya koymanın ve mitlerini yeni formlarla oluşturmanın güncel sahası olarak sosyal medya 21. yüzyılda kitlesel yönlendirici ve şekil verici işleviyle karşımıza çıkmaktadır. Araştırmada Türkiye'de en çok kullanılan üç sosyal medya mecrası "Twitter", "Facebook" ve "İnstagram" baz alınarak "Prometheus" ismiyle açılmış hesaplar ve sayfalar incelemeye tabi tutulmuştur. Twitter, sosyal medya mecraları arasında fikirlerin ve siyasî ideolojilerin en yoğun dile getirildiği mecra olarak bilinmektedir. Ülke ve dünya gündemi olmak üzere iki ayrı gündem takibi yapmak mümkündür. Günlük haberlerin takibi, siyasî, ekonomik, bilimsel gelişmelerin dakika dakika paylaşıldığı bir mecradır. İlk kurulduğu zaman sadece 140 karakter ile söylenilmek istenilen sözün dile getirildiği bir platformken kurucularının 2018 yılında kullanıcılarının daha kolay kullanım sağlamaları adına 280 olarak güncelledikleri karakter sınırıyla beraber *"kısa kelimelerle derin anlamlar"* arayışı bir nebze daha genişlemiş oldu. Twitter'ın bütün bu özellikleri dikkate alındığında üç platform içerisinde en fazla siyasî içerikli paylaşım yapan "Prometheus" isimli kullanıcı veya sayfanın Twitter 'da bulunuyor olması daha anlamlı hale gelecektir. Twitter 'da çalışmanın yapıldığı tarih olan 23.01.2020- 12.05 itibariyle 69 tane "Prometheus" ismini kullanan kullanıcı bulunmaktadır. Farklı siyasî görüşlerin, ayırt etmeden bu isme ortak mana yükledikleri tespit edilmiştir.

İnstagram kullanıcıları arasında daha çok sanat ve mitoloji ile ilişkilendirilmiştir. Prometheus filminin paylaşımlarının yoğun olduğu gözlemlenmiştir. İnstagram'da "Prometheus" ismini kullanan 27 hesap tespit edilmiştir. Birçoğu mitolojik içerikli paylaşımlar yapmakta olan sayfalardır. Kişisel hesapların ismi olarak da kullanılmaktadır.

[6] Bu konuda yapılan başlıca çalışmalar için bkz. (Aiskhylos, 2006)

Burada sert bir ideolojik söylemden ziyade mistik ve gizemli bir katkı sağlaması amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Facebook 2.13 milyar kişi tarafından kullanılan, dünyanın en fazla kullanıcısına sahip sosyal medya mecralarından birisi olma özelliğine sahiptir.[7] Bu sebeple de bu üç platform içerisinde çeşitlilik ve kullanıcı sayısı bakımından en fazla "Prometheus" içeriği Facebook'ta tespit edilmiştir. 250'yi aşkın kullanıcı adı ve 100'ü aşkın "Prometheus" isimli sayfa bulunmaktadır. İçerik olarak zengindir, her konuda paylaşımlara konu olduğu ve insanların isim olarak sıklıkla kullandıkları gözlemlenmektedir. Sosyal medya her an değişen canlı bir organizmadır, bu sebeple bu veriler araştırmanın yapıldığı gün ve saat içerisinde sabit olarak tespit edilmiş verilerdir. Zaman geçtikçe değişiklik arz edebilir. Ayrıca sosyal medyanın genişliği ve derinliği dikkate alınarak bu üç platform inceleme alanı olarak sınırlandırmak maksadıyla seçilmiştir. Daha geniş bir araştırma ile yeni ve zengin sonuçlara ulaşılacağı düşünülmektedir. Sosyal medyada "Prometheus" un kendi varlık sahasını çeşitli formlarda devam ettirdiği gözlemlenmiştir.

1.1.1.Bilgisayar Oyunları ve Prometheus

Bilgisayar oyunları televizyonun insan hayatına dahil olmasıyla beraber karşımıza çıkmaya başlamıştır. Sanal gerçeklik ve üç boyutlu oyunlarla daha gerçekçi oyun imkânı sunabilmektedir. Bu bölümde içerisinde Prometheus'u farklı bir biçimde barındıran "Outlast" oyunundan söz edeceğiz. Outlast bir hayatta kalma-korku oyunudur. Baş karakter gazeteci Miles Upshur, çeşitli aksaklıklar ve gariplikler olduğunu düşündüğü bir akıl hastanesini araştırmaya çalışmaktadır. Oyunun diğer korku ve hayatta kalma oyunlarından farkı, oyunda silah olmayışı, onun yerine gazetecinin kamerasını gece görüşü ve yön bulmak için kullanmasıdır. Diğer oyunlarda karakterler kaçarken silahlarını yükseltmeye ve kurşun aramaya çalışırken burada karakter pil aramaktadır. Pili bittiği anda karanlıkta kalarak zombi gibi çeşitli varlıkların saldırısına uğrayabilir. Oyuncunun amacı, gazeteciye verilen bilgi toplama görevlerini yerine getirmek ve başarıyla canavarlardan kaçarak oyunu sonlandırmaktır. Oyuncunun kendisini korumak için ya kaçması ya da varlıkların onu göremeyeceği zekice bir yere saklanması gerekmektedir. Oyun eleştirmenleri tarafından oldukça başarılı bulunan bir korku oyunudur. Oyunun bir yerinde hikâye gereği anlık olarak görülen bir karakterin odasında Prometheus'un resmi duvarda asılıdır.8 Tüm duvarı kaplayacak genişlikte ve odak noktasında bulunan bu resmin önemli özelliklerinden birisi resmin gerçek bir ressama yaptırılmış olmasıdır. Diğer bütün çizimlerin grafik tasarımı ile yapıldığı bilinirken bu eser Flaman ressam Peter Paul Rubens'in 17. Yüzyılda çizdiği "Zincirli Prometheus" tablosundan mülhem çizilmiştir. Prometheus bu tabloda sağ tarafta yer alırken, oyundaki tabloda sola doğru yer almaktadır. Rubens'in eseri Barok tarzının bütün özelliklerini taşımakta, Prometheus trajedisini çizgileriyle vermektedir. Oyundaki eser daha modern çizgilerle detaylara girmeden ve daha koyu renklerle çizilmiştir. Oyunun

[7] https://www.ntv.com.tr/ekonomi/facebookun-aylik-aktif-kullanici-sayisi-artti,-r22LEaxsEWWnA45ZXh4ZQ- 23.01.2020-12.34

[8] http://arsizsanat.com/modern-prometheus-ya-da/ - 23.01.2020- 14.46

görevlerinden birisi de Mary Shelley'in 1818 yılında kaleme aldığı Frankenstein, or The Modern Prometheus kitabını bulmak üzerine kurulmuştur. Oyuncunun görevi tamamlaması bu kitabın dördüncü bölümünde geçmekte olan şifreyi çözmekle mümkün olacaktır. "Frankenstein" gotik romanın ve bilim kurgu romanlarının ilk örnekleri arasında sayılmaktadır. En iyi korku romanını yazma fikriyle yazılan roman, insanı yeniden yaratmak fikri üzerine deneyler yapan bir simyacıdan esinlenilerek kaleme alınmıştır. Frankenstein esasen insan olmanın hasretiyle yanan bir karakterdir. Kendisini yaratan Victor Frankenstein'a "Âdem olması gerekirken haksız yere mutluluktan mahrum edilen, cennetinden kovulmuş bir meleğe" benzediğini söylemektedir.9 Yine bir "yaratılış" ve "yaratıcı ile çatışma" hikâyesi Prometheus ile beraber kullanılmıştır.

1.1.Bilimsel Araştırmalar ve Gelişen Teknolojide Prometheus

Prometheus'un modern dünyada en fazla kullanıldığı imgelerin "bilim", "medeniyet", "ilerleme" ve "gelişim" olduğu daha önce de üzerinde durulan bir konu olmuştur. Prometheus filminin bilimin "amiral gemisi" olarak "Prometheus" ismini kullanıyor olması, Tevfik Fikret'in "Promete" şiiri bunun farklı iki sanat dalında kanıtları niteliğindedir. Teknolojinin hızla ilerlemesi ile her şeyin yapaylaştığı bir dünyada insanın kendi yerine düşünecek bir zekâyı da geliştirdiğini görmek mümkündür. Yapay zekâ kimisi için korkutucu olsa da kimisi için bilimin geldiği son noktadır. Modern eskatoloji mitleri ve anlatıları her daim robotlar, androidler, yapay zekâ ve insan-robot savaşları üzerine kuruluyor. Prometheus'un ilham verdiği bir başka eskatolojik hikâye YouTube üzerinde yayın yapan Barış Özcan tarafından yazılmış, yine YouTube üzerinden anlatılmıştır.[10] *Omega Takımı* ismini verdiği bir takımın üstün yeteneklerle kurduğu Prometheus yapay zekâsının yapacaklarını kurguladığı gelecek ve kıyamet senaryosu olarak dinleyicinin karşısına çıkmaktadır. Yapay zekâlar tarafından üretilen sanat eserlerinin, filmlerin, tabloların ya da yeni şirketlerin yaygınlaştığı dönemlerde çok da uzak olmayan gelecek senaryosu olduğunu söylemek mümkündür. Bu alternatif gelecek senaryolarının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bilinemez, ancak görünen o ki Prometheus bilimsel gelişmelere ilham olmaya devam etmektedir.

Alternatif gelecek senaryolarının dışında çalışmaları devam eden başka bir bilimsel gelişmeye de ilham ve isim veren Prometheus, İtalya'da kurulan ZAVA şirketi tarafından açık kaynak olarak üretilmesi planlanan elektrikli bir spor arabanın da ismidir. 2018 yılında 51 gün boyunca İndiegogo adlı popüler bağış platformunda toplanan bağışlar ile yapımına başlanan elektrikli spor araba "PrometheuS"un 2020 yılında piyasaya sunulması beklenirken, bağışların büyük yatırımcılardan değil de halktan toplanıyor olması sebebiyle otomotiv sektörü açısından umutsuzlukla karşılanmaktadır.[11] Yine 21. yüzyılın en önemli

9 https://tr.wikipedia.org/wiki/Frankenstein 23.01.2020- 15.13

10 https://www.youtube.com/watch?v=hSVv6NQ0wH8 23.01.2020- 16.10

11 https://www.log.com.tr/dunyanin-ilk-acik-kaynak-otomobili-zava-prometheus-video/amp/ 23.01.2020- 16.18

atılımlarından sayılan "elektrikli araç" yapımında dahi Prometheus insanlık için ateşi Tanrılardan çalmaya devam etmektedir.

1.1.Modern Sanat ve Prometheus

Mitoloji sanatın temel ilham kaynakları arasında yer almaktadır. Küreselleşen dünyada sanatta ortak birliktelikler geliştirebilmek, tüm dünyanın ortak hafızasına seslenebilmek için mitoloji önemli bir yere sahiptir.

> *"Sanat bir hakikat usulüdür ve bu hakikat, daima, duyumsanabilir olan olarak duyumsanabilirin hakikatidir. (...) Bu sanatın evrenselliğinin tanımıdır. Sanatsal hakikat bilimsel veya siyasî vb. hakikatten başka bir şeydir. Sanat bugün çok önemli görünüyorsa, bunun sebebi, küreselleşmenin bizi yeni tür bir evrensellik yaratmaya zorlamasıdır; bu da her zaman yeni bir duyarlılık ve dünyayla yeni bir duygusal ilişkidir. Bugün baskı soyut evrenselliğin baskısıdır. Bu nedenle bugün sanatsal yaratım, insan özgürleşmesinin bir parçasıdır. Sanat küreselleşme denen soyut evrensellik karşısında yeni bir şey yaratma yönündeki gerçek olanaktır."*[12]

Mitoloji sanata tüm varlığıyla bu olanakları sunabilmektedir. Modern sanatta günümüz sanatçılarından Serkan Yüksel'in 2016 yılında İstanbul'da sergilediği çalışmalarının temelini Prometheus'un hikâyesi oluşturmaktaydı.[13] Yüksel, Prometheus'un insanlık için attığı büyük adıma karşı, insanlığın ateşle elde ettiği gücü doğayla savaşarak, doğanın dengelerini bozma ihanetiyle karşılık verdiğini savunmaktadır. Modern sorunlara mitolojik tiplerden aldığı istiare gücüyle yeni bir eleştiri getirmeye çalışır. Aynı şekilde Meksikalı sanatçı ve akademisyen Ricky Armendariz'in "Modern Prometheus"[14] adlı eseri sanat severlerin zihin dünyasında ortaya çıkardıkları imgeler açısından ortaklık ve evrensellik ilkelerine uygun ışıklar yakmaktadır.

Sadece resim alanında değil, müzik alanında da Prometheus'un ilham verdiği eserlerle karşılaşmak mümkündür. Türk müzisyen Hüsnü Arkan'ın "Promete" şarkısı 1991 yılında "Bir Yalnızlık Ezgisi" albümünde yer almaktadır. Söz ve müziği Hüsnü Arkan'a aittir:

Promete-Hüsnü Arkan
Yüreğin rüzgarlarla dolu
Bulutlara değer başın
Açılmışsın mavi derin sularda
Acı kan kardeşin ölüm yoldaşın

Kıyıda toprak bekliyor
Satılmış parça parça
Kucaklayacaksın sonunda
Kazanacaksın belki
Belki yitireceksin
Kucaklayacak toprak seni

12 https://www.e-skop.com/skopbulten/cagdas-sanat-uzerine-on-bes-tez/1376 23.01.2020- 16.50.

13 https://vogue.com.tr/metropol/contemporary-istanbulda-umudun-resimleri 23.01.2020- 16.57.

14 https://www.artsy.net/artwork/ricky-armendariz-modern-prometheus-unbound-remix-1 23.01.2020- 22.48.

Belki yitireceksin
Kucaklayacak toprak seni

Ateşi çal gökyüzünden
İnsanın ellerine ver
Umudu bas göğsüne yürü
Sevginin yurduna var

Yüreğin rüzgarlarla dolu
Bulutlara değer başın
Açılmışsın mavi derin sularda
Acı kan kardeşin ölüm yoldaşın

Kuşlar toprağa düşmüş
İnsanlar darmadağın
Koparmış ipini koyun
Kısrak zinciri kırıyor
İnsanlar halka halka
Zincire vuruluyor

İnsanlar halka halka
Zincire vuruluyor

Gülümse güller uyansın
Sevinci yaz kaderine
Bitmedi büyük çilesi insanın
Yaşamalı gönlünce. (Arkan, 1991)

Hüsnü Arkan'ın şarkısı ve diğer sanat eserlerinde Prometheus imgesinin aynı düzlemde kullanıldığı görülmektedir. Hüsnü Arkan, Prometheus'a bu sefer *"sevginin yurduna var"*mak üzere bir görev yüklüyor. İnsanoğlunun tekrar ateş ile buluşarak, bu yeni şansını "*gönlünce yaşamak*", *"büyük çile*"yi bitirmek üzere kullanmasını istiyor. Burada daha Marksist-Sosyalist bir karşılıkla simgelendiğini görmek mümkün. Promete şarkısının çıkışından 5 ay sonra Sovyetler Birliği dağılmıştır. Siyasî değişimlerin yoğun olduğu bir dönemde *"insanın çilesi"* ve işçi sınıfı üzerine yazılmış bir şarkı sözünde Prometheus yine kahramanlık unsuru olarak yer almaktadır. Yazar doğrudan Prometheus'a seslenmektedir. İlk kıtada Prometheus'un heybetli varlığı tasvir edilir. Toprakları satılmış köylü sınıfı, halk ve işçi sınıfının bütünlüklü olarak Prometheus'un bünyesinde toplandığını ikinci kıtaya gelindiğinde görmek mümkündür. Toprak insanı her daim kucaklamaya hazırdır, yense de yenilse de. Prometheus hikâyesi de yenilgileriyle beraber onuruyla insanlara yardım etmeye çalışan, bedeller ödeyen, zincirlere vurulan bir titanın hikâyesidir. Cezalandırılmasına rağmen vazgeçmemiştir. Şarkıda zincire vurulan artık Prometheus değil, insanlardır. Onları kurtaracak olan da yeniden Prometheus'tur. Dağılmış, parçalanmış, hakları ellerinden alınmış insanlar tasvir edilmektedir. Dönemin siyasî hareketliliklerinde darbeler ve tutuklanmaların sanattaki yankısı niteliğindedir, Arkan'ın tekrar ettiği *"İnsanlar halka halka*

/ Zincire vuruluyor" dizeleri sağ-sol çatışmalarının yoğun bir biçimde yaşandığı, askerî darbe sonrası her cenahtan tutuklanmaların ve tutsaklıkların devam edişine vurgu yapılmaktadır.

1994 yılına gelindiğinde yine Sosyalist-Marksist görüşün temellendirdiği ideolojik çerçeve ile kaleme alınan *Prometheus'un Sönmeyen Ateşi* Tülin Öngen tarafından kaleme alınmıştır. Öngen, kitabın girişinde "Prometheus"un ne anlam ifade ettiği ve neden kitabında işçi sınıfının sembolü olarak kullanıldığına dair şunları söylemektedir:

> *"Prometheus, tanrılar sofrasını paylaşmak yerine ona karşı çıkmayı seçtiği için, başka bir deyişle insanla tanrı arasındaki karşıtlıkta ya da tanrıların egemenliği ile akla ve adalete dayanan bir düzen arasında seçimini insandan yana yaptığı için cezalandırılmıştır. Prometheus'un karşı çıktığı tanrılar düzeninde her tanrıya bir paye verilmiştir. Tanrılar gerçekte elde ettikleri sus payı karşılığında Zeus'un egemenliğine boyun eğmektedir. Bu nedenle Zeus'un gücünün gerisinde ortak çıkarlar ve buna dayanan bir temsiliyetten başka bir şey bulunmamaktadır. İşte böyle bir çıkar paylaşımına karşı çıkan Prometheus, özgür düşüncenin ve adalet duygusunun satın alınamayacak değerler olduğunu insanlığa kanıtlamıştır." (Öngen, 1994: 11)*

İşçi sınıfının yaşadığı sıkıntıları ve Kapitalizm 'in getirdiği uçurumları anlatmak amacıyla yazılan bir kitabın ana temasının Prometheus üzerine kurulmuş olması, bu mitolojik tip ile insanın kendi arasında hikâye açısından bir ortaklık kurabilmesiyle ilgilidir. Kitap insanlık tarihi ile Prometheus'un hikâyesi arasında bir ortaklık kurmaktadır:

> *"Tarihsel ve toplumsal bir sistem olarak kapitalizm, bugüne kadar üretici güçleri en çok geliştiren bir üretim biçimidir. Bu yönüyle kapitalist sistem, bilimsel ve teknolojik ilerlemeleri insan etkinliğinin değişmez değeri olarak en çok yücelten bir toplumsal örgütlenme biçimi olarak görülmektedir. David Landes'in (1966) sözleriyle Prometheus'un "zincirlerinden kurtulması" kapitalist toplumla gerçekleşmiştir. Günümüzde de bilimsel ve teknolojik ilerlemeler yoluyla üretici güçlerin önemli bir bölümü gelişmesini hâlâ sürdürmektedir." (Öngen, 1994: 13)*

Başından beri söylendiği gibi, insanoğlu kendini mitoloji ile tanımladığı gibi, mitoloji ile de anlatmayı seçmiştir. Prometheus, sadece Sosyalist-Marksist görüşün temsilcisi olmamıştır. Siyasetin dışında da halkların ezildiği her anlatıda Prometheus 'tan izler görmek mümkündür. Cem Kumuk'un 2004 yılında basılan *Neredesin Prometheus* adlı eseri, Prometheus'u tekrar bir kurtarıcı olarak çağırmakla beraber Kafkas mitolojisiyle kesiştirerek veriyor:

> *"Prometheus, Yunan mitolojisinin kötü tanrılardan aydınlık ve özgürlüğü simgeleyen ateşi çalarak halka veren bu yüzden kötü tanrıların gazabına uğrayan, yakalatılıp Kafkaslar'ın zirvesinde zincire vurularak, ciğeri kartallara parçalattırılan bir figürdür. Benzer bir figür Kafkas halklarının mitosunda Nart efsaneleri içinde Savsuriko figürü olarak ortaya çıkar. İlginç olan, her iki karakterin de Kafkas coğrafyası ile ilintili olmasıdır. Büyük ihtimalle bu figürler Kafkas insanının aydınlık günlere çıkma ve özgürlüğe açlıklarının efsanevi vücutlarda can bulmasıdır." (Kumuk, 2004: 4)*

Prometheus ve Savsuriko aynı mitolojik tip de olabilir, birbirinin varyantı da olabilir ya da tamamen farklı iki figür de olabilir. Burada esas mesele hikâyenin farklı formlarda da olsa Kafkasya'da da Rusya'da da aynı simge ile dolaşıyor olmasıdır. Prometheus ve Prometheus'un simge olarak kullanıldığı çok fazla kitap vardır. Burada seçilen örnekler farklı

görüş ve amaçlar ile yazılmış sadece birkaç örnektir. Prometheus ve mitoloji insan hayatına bu denli sirayet etmişken bu derin kuyudan yeni bulgular çıkarmak her daim mümkün olacaktır.

Sonuç

Mitoloji günümüz popüler kültüründe ve insanların geleneksel yaşantısında tahmin edilenden daha fazla yer almaktadır. İnsanoğlu dünyada nefes almaya başladığı ilk andan itibaren gelişse dahi değişmemiştir. Bunun en önemli göstergesi ise mitoloji ve mitolojik inançlardır. Modernize edilmiş mitolojiler hayatın her alanında karşımıza çıkmakta, bizlere kendimizi ifade etme imkânı sunmaktadır. Bu çalışma ile amaç "Prometheus" figürünün 21.yüzyılda aramızda nasıl dolaştığını saptamaya çalışmaktır. İnsanlık tarihi kadar eski anlatıların ve yaşanmışlıkların içerisinden bulunan sonuçlar sadece bir zerre olarak kalacaktır. Prometheus'un büyük bir titan, tanrı ya da savaşçı olduğunu görmek, günümüzden geriye doğru bakmaya gerek kalmadan gerçekleşebilmektedir. Bunun da yegâne sebebi mitoloji ile birlikte canlılığını korumakta olan Prometheus tipidir. Medyada, reklamlarda, filmlerde, gazetelerde, radyo programlarında kısaca kitle iletişim araçlarının her alanında mitoloji bizimledir. Mitolojilerini kaybetmiş toplumların yaşadığı buhran ve bunalımların yol açtığı siyasî çekişmeler yine -ithal dahi olsa- mitoloji ile anlatılır. İnsanın mikrodan makroya giderek önce kendi mitolojisini daha sonra aidiyet kurduğu toplumun mitolojisini kavraması, tanıması, anlaması kişisel ve toplumsal problemlerin çözülmesi noktasında kolaylık sağlayacaktır. Dünyayı anlama ve algılama biçimine katkı sağlayacağını düşündüğümüz, yeni bakış açıları kazandıracağına inandığımız bir okuma yapmak hedeflenmiştir. Kaynak genişliği göz önüne alınarak yapılan çalışmadan Prometheus'un sadece mitolojik hikâyede değil, hayatın her alanında insanlarla beraber olduğu saptanmıştır.

KAYNAKÇA

Aiskhylos (2006). *Zincire Vurulmuş Prometheus.* İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Alptekin, Turan (1975). *Bir Kültür Bir İnsan.* İstanbul: Nakışlar Yayınevi.

Arkan, Hüsnü (1991). *Bir Yalnızlık Ezgisi*. İstanbul: Kalan Ses Görüntü Yay.

Armendariz, Richard (2020). https://www.artsy.net/artwork/ricky-armendariz-modern-prometheus-unbound-remix-1- adresinden alındı.

Atay, Selçuk (2018). *Servet-i Fünûn Şiiri Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme: Tevfik Fikret'in Şiir Evreninde Anlamsal Yapılar*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/ Doktora Tezi.

Badiou, Alain (2020). https://www.e-skop.com/skopbulten/cagdas-sanat-uzerine-on-bes-tez/1376 - adresinden alındı.

Cambell, Joseph (2017). *Mitolojinin Gücü.* İstanbul: MediaCat Yayınları.

Daniken, Erich Von (1973). *Tanrıların Arabaları.* İstanbul: Milliyet Yayınları.

Eliade, Mircea (2001). *Mitlerin Özellikleri.* (S. Rıfat, Çev.) İstanbul: Om Yayınevi.

Erhat, Azra (1978). *Mitoloji Sözlüğü.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Fink, Gerhard (1997). *Antik Mitolojide Kim Kimdir.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Kerényi, Carl. (2012). *Prometheus: İnsan Varoluşunun Arketip İmgesi.* İstanbul: Pinhan Yayınları.

Kumuk, Cem (2004). *Neredesin Prometheus?* İstanbul: Alfa Yayınları.

Eraslan, Levent- Çakıcı Eser Derya (2015). *Sosyal Medya Toplum Araştırma- Sosyal Medya Sosyolojisine Giriş.* İstanbul: Beta Yayınları.

May, Rollo (2016). *Psikoterapist ve Mitlere Yolculuk.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (1996). *Umrandan Uygarlığa.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Öngen, Tülin (1994). *Prometheus'un Sönmeyen Ateşi.* İstanbul: Alan Yayıncılık.

Özcan, Burak (2020). https://www.youtube.com/watch?v=hSVv6NQ0wH8 adresinden alındı.

Öztürk, Özhan (2016). *Dünya Mitolojisi.* Ankara: Nika Yayınları.

Scott, Ridley (Yöneten) (2012). *Prometheus* [Sinema Filmi].

Tarman, Settar (2020). http://arsizsanat.com/modern-prometheus-ya-da/ - adresinden alındı.

Tevfik Fikret (2017). *Halûk'un Defteri.* İstanbul: Karbon Kitaplar.

Yılmaz, Mehmet (2015). "Promete Şiirinden Hareketle Tevfik Fikret'in Medeniyet Algısı". E. Ö. Bayrak içinde. *Ölümünün 100. Yılında Tevfik Fikret* (s. 155-165). İstanbul: Kesit Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

https://www.e-skop.com/skopbulten/cagdas-sanat-uzerine-on-bes-tez/1376 (23.01.2020) https://www.e-skop.com: https://www.e-skop.com/skopbulten/cagdas-sanat-uzerine-on-bes-tez/1376 adresinden alındı.

http://arsizsanat.com/modern-prometheus-ya-da/ (23.01.2020) http://arsizsanat.com: http://arsizsanat.com/modern-prometheus-ya-da/ adresinden alındı.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Frankenstein (23.01.2020) https://tr.wikipedia.org: https://tr.wikipedia.org/wiki/Frankenstein adresinden alındı.

https://vogue.com.tr/metropol/contemporary-istanbulda-umudun-resimleri (23.01.2020) https://vogue.com.tr: https://vogue.com.tr/metropol/contemporary-istanbulda-umudun-resimleri adresinden alındı.

https://www.artsy.net/artwork/ricky-armendariz-modern-prometheus-unbound-remix-1. (23.01.2020) https://www.artsy.net: https://www.artsy.net/artwork/ricky-armendariz-modern-prometheus-unbound-remix-1 adresinden alındı.

https://www.log.com.tr/dunyanin-ilk-acik-kaynak-otomobili-zava-prometheus-video/amp/ . (23.01.2020) https://www.log.com.tr: https://www.log.com.tr/dunyanin-ilk-acik-kaynak-otomobili-zava-prometheus-video/amp adresinden alındı.

https://www.youtube.com/watch?v=hSVv6NQ0wH8 (23.01.2020) https://www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=hSVv6NQ0wH8 adresinden alındı.

www.ntv.com.tr. (23.01.2020). https://www.ntv.com.tr/ekonomi/facebookun-aylik-aktif-kullanici-sayisi-artti,-r22LEaxsEWWnA45ZXh4ZQ adresinden alındı.